

Tekijät: Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

LUKU 3

Yhdysvallat ja alkuperäiskansat

Tässä luvussa:

- Eurooppalaiset löytävät tiensä Amerikkaan
- Alkuperäiskansat joutuvat väistymään eurooppalaisten tieltä
- Yhdysvallat syntyy
- Yhdysvalloissa käydään sisällissota
- Yhdysvalloista tulee iso ja voimakas maa

1400-luvulla eurooppalaiset tekevät löytöretkiä.

1500–1600-luvulla eurooppalaisia muuttaa Amerikan mantereelle

1776 Yhdysvallat syntyy, kun 13 siirtokuntaa julistautuu itsenäiseksi Englannista.

1861–1865 Yhdysvaltojen sisällissota

3. Eurooppalaiset löysivät Amerikan, tuhosivat alkuperäiskansoja ja perustivat Yhdysvallat

Eurooppalaiset löysivät Amerikan vasta 1400-luvulla, kun he etsivät merireittiä Intiaan. Eurooppalaisten tulo Amerikkaan tuhosi alkuperäiskansojen elämän. Monien vaiheiden ja muun muassa sisällissodan jälkeen Pohjois-Amerikkaan syntyi Yhdysvallat

Kappale 3.1, avainsanat

alkuperäiskansa (yhdyssana: alkuperäinen + kansa) kansa, joka on asunut alueella ensimmäisenä ja jo ennen kuin alueelle on perustettu valtio eli maa. Alkuperäiskansalla tarkoitetaan kansaa, joka on joutunut väistämään tai joutunut kohdelluksi huonosti, kun uusia ihmisiä on muuttanut alueelle. Kansa tarkoittaa ryhmää ihmisiä, joilla on tiettyjä yhteisiä piirteitä, kuten samanlainen kieli, kulttuuri tai uskonto.

kauppareitti, -reitin, -reittiä (yhdyssana: kauppa + reitti) tie, jota pitkin tuotiin tavaroita, joita myytiin. Reitti voi olla maalla tai merellä.

kompassi, kompassin, kompassia laite, joka näyttää, missä on pohjoinen.

löytöretkeilijä, -retkeilijän, -retkeilijää (yhdyssana: löytö + retkeilijä) ihminen, joka tekee löytöretkiä → löytöretki

löytöretki, -retken, -retkeä (yhdyssana: löytö + retki) matka, jonka tarkoituksena on etsiä jotakin, tavallisesti uusia alueita tai matkustusreittejä

manner, mantereen, mannerta iso, yhtenäinen pala maata. Ikään kuin todella suuri saari. Mantereita ovat Aasia, Afrikka, Amerikka, Australia ja Eurooppa.

mauste, mausteen, maustetta aine, jota käytetään ruoan tekemisessä, jotta siihen saadaan makua. Pippuri, chili ja inkivääri ovat mausteita.

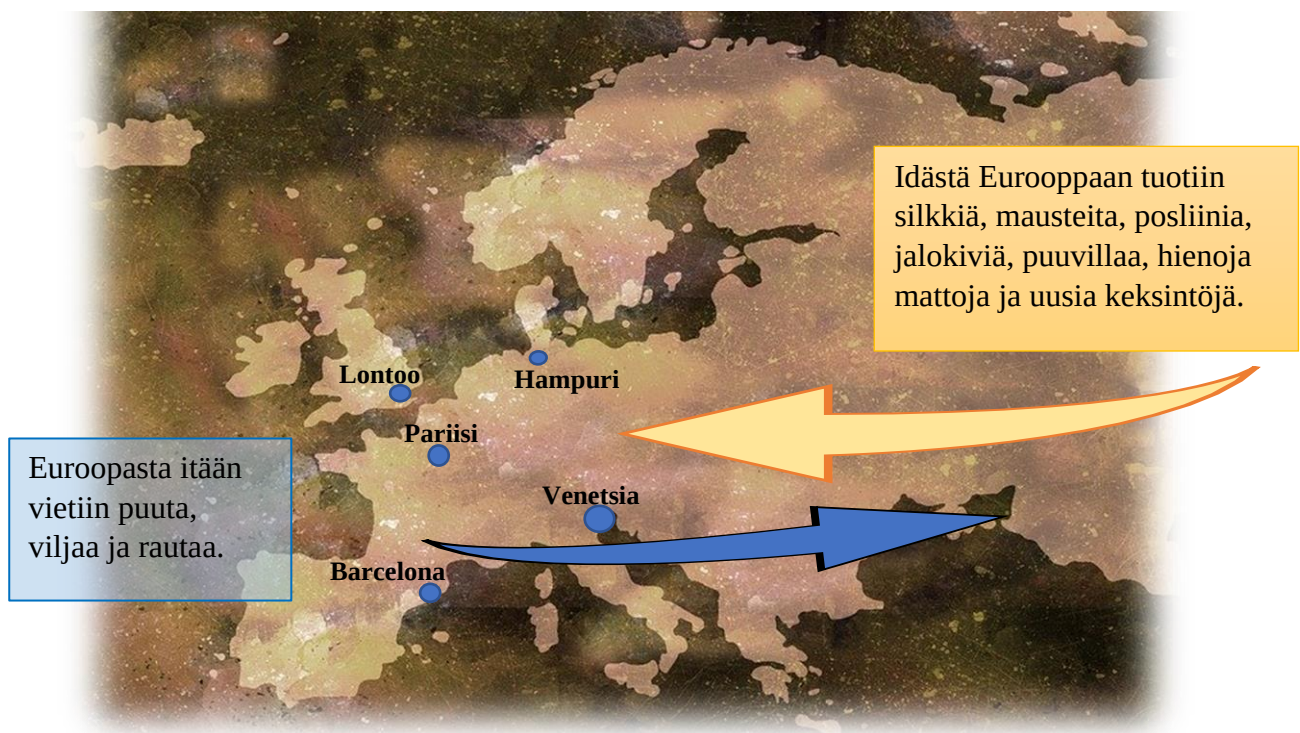
maustekauppa, -kaupan, -kauppaa (yhdyssana: mauste + kauppa): mausteiden (→ mauste) ostaminen ja myyminen

merireitti, -reitin, -reittiä (yhdyssana: meri + reitti) tie, jota pitkin kuljetaan merellä

3.1 Eurooppalaisten muutto Amerikkaan alkoi maustekaupasta

Keskiajalla eurooppalaiset käyttivät paljon mausteita. Arabiakauppiaat toivat mausteita idästä kauppareittejä pitkin Venetsiaan. Venetsia sai paljon rahaa maustekaupasta. Mausteet maksoivat paljon, ja ihmiset halusivat ostaa niitä.

Kartalle on sinisellä pallolla merkitty muutama 1400-luvun tärkeä kauppakaupunki:

Löytöretket alkoivat, kun Euroopan maiden johtajat kyllästyivät siihen, että arabit ja venetsialaiset johtivat maustekauppaa. Löytöretkien tarkoituksena oli löytää merireittejä sinne, mistä mausteita sai ostettua halvemmalla. Maat alkoivat varustaa laivastoja ja käyttivät apuna uusimpia keksintöjä.

Eurooppalaisten tekniikka tai kartat eivät olleet kovin hyviä 1400-luvulla. Kiinalaisilla oli paljon parempia karttoja ja kehittyneempää tekniikkaa. Arabit olivat tuoneet Kiinasta kompassin, jonka avulla kulkeminen merellä oli helpompaa. Kompassi tuli myös Eurooppaan. Eurooppalaiset olivat ottaneet käyttöön taskukellot, jolloin aikaa ei tarvinnut arvata pelkästään auringosta.

Kompassi kertoi, missä on pohjoinen ja missä on etelä.

Kompassin avulla oli helpompi kulkea merellä.

1400-luvun alussa eurooppalaiset eivät tieneet, että Amerikan manner on olemassa. Eurooppalaiset halusivat löytää merireitin Intiaan mausteiden luo. Ajateltiin, että jos kulkee laivalla suoraan länteen, tulee Intiaan. Kukaan ei tiennyt, että välissä olisi kokonainen manner.

Kristoffer Kolumbus on kuuluisa eli tunnettu löytöretkeilijä. Hän lähti löytöretkelle vuonna 1492.

Kolumbus halusi löytää Intian, mutta tulikin Amerikkaan Karibian saarelle. Kolumbus luuli, että hän oli tullut Intiaan.

Kolumbus alkoi kutsua intiaaneiksi ihmisiä, jotka asuivat Amerikassa. Myöhemmin Amerikkaan saapui muitakin löytöretkeilijöitä, mutta vasta Amerigo Vespucci vuonna 1501 ymmärsi, että paikka ei ollut Intia vaan uusi manner. Mantereen nimi Amerikka tulee siis Amerigon etunimestä.

Eurooppa aikajanalla: Kaupankäynti kasvaa ja johtaa löytöretkiin

Eurooppaan tuodaan retkien tuotteita. Kauppiat kulkevat Mustamerta ja Välimerta pitkin.

Euroopan kaupungit rikastuvat ja kasvavat kaupan ansiosta. Erityisesti Pohjois-Italian kaupungit Venetsia, Firenze, Milano ja Genova kasvavat suuriksi ja rikkaiksi.

1100-luku

Eurooppalaiset tekevät ristiretkiä itään. Retkien tarkoitus on levittää kristinuskoa. Retkillä he tutustuvat mausteisiin ja silkkiin. Tuotteita tuodaan retkiltä mukana kotiin ja ihmiset haluavat ostaa niitä lisää.

1200-luku

Euroopassa kuninkaat kilpailevat keskenään ja haluavat tehdä omasta maasta rikkaan. Monia ärsyttää se, että venetsialaiset ja arabit johtaa kauppaa. Kuninkaat alkavat rahoittaa retkiä, joiden tarkoituksena on löytää reitti mausteiden ja hienojen tavaroiden luo.

1300-luku

Euroopassa kuninkaat alkavat saada lisää valtaa. He hallitsevat maita, joilla on oma laki ja omat tavat.

1400-luku

Kiina on suuri ja mahtava maa. Kiinalaiset tekevät löytöretkiä ja kiinalaisia kauppiaita perustaa tukikohtia Intian valtameren tärkeisiin kauppasatamiin.

Portugalilaiset alkavat tutkia Pohjois-Afrikan rannikkoa.

Espanja antaa rahaa Kristoffer Kolumbukselle, ja hän purjehtii laivalla länteen. 1492 Kolumbus saapuu Amerikkaan mutta luulee tulleensa Intiaan.

Tervehdys, intiaanit!
Tulen Euroopasta ja
haluaisin ostaa
mausteita!

????

Portugali antaa rahaa Vasco da Gamalle. Vasco da Gama tekee löytöretken 1497–1499 ja löytää Intian. Merireitin ansiosta Portugali hallitsee maustekauppaa.

1500-luku

Amerigo Vespucci tekee monta retkeä Amerikkaan 1497–1504. Hän ymmärtää, että Amerikka on manner.

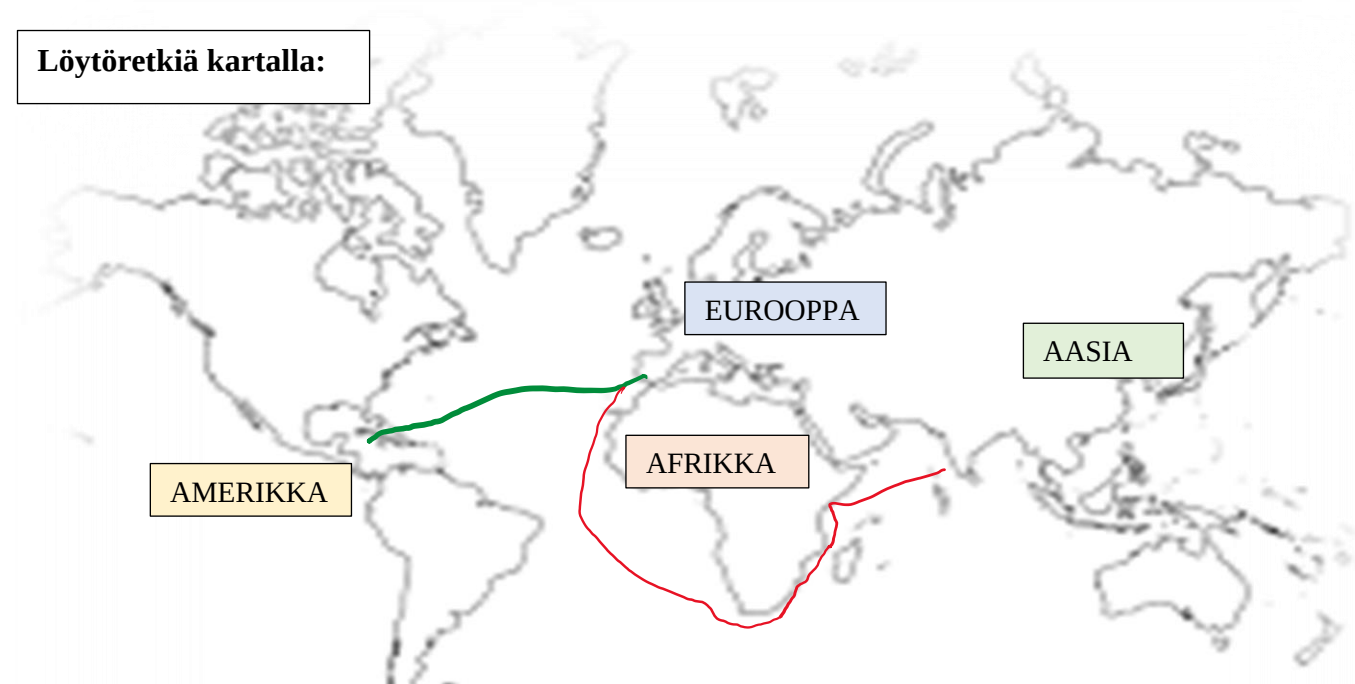
1519–1512 Fernão Magalhães purjehtii ensimmäisenä maapallon ympäri.

Kartalle on merkitty Euroopan maita keskiajan lopulla:

Vertaa Euroopan karttaa nykyiseen karttaan! Mitä eroja huomaat?

Löytöretkiä kartalla:

Kristoffer Kolumbuksen retki näkyy vihreällä

Vasco Da Gaman löytämä reitti Intiaan näkyy punaisella

Kappale 3.2, avainsanat

alkuperäiskansa, -kansan, -kansaa (yhdyssana: alkuperäinen + kansa) kansa, joka on asunut alueella ensimmäisenä ja jo ennen kuin alueelle on perustettu valtio eli maa. Alkuperäiskansalla tarkoitetaan kansaa, joka on joutunut väistämään tai joutunut kohdelluksi huonosti, kun uusia ihmisiä on muuttanut alueelle. Kansa tarkoittaa ryhmää ihmisiä, joilla on tiettyjä yhteisiä piirteitä, kuten samanlainen kieli, kulttuuri tai uskonto.

elintila, -tilan, -tilaa (yhdyssana: elin + tila) alue, jolla voi elää. Kun alkuperäiskansojen elintila väheni, heillä oli vähemmän paikkoja, joissa he pystyivät elämään.

heimo, heimon, heimoa ryhmä ihmisiä, jotka ovat sukua toisilleen ja joilla on sama kieli ja kulttuuri

intiaanisota, -sodan, sotaa (yhdyssana: intiaani + sota) Nimi, jota käytetään, kun tarkoitetaan yleisesti sotia, jossa alkuperäiskansat taistelivat Yhdysvaltojen uusia asukkaita vastaan.

itsenäistyä (1) tulla itsenäiseksi, tässä yhteydessä: irrota toisesta maasta ja perustaa oma maa eli valtio. Esimerkiksi ”Suomi itsenäistyi” tarkoittaa, että Suomi irtosi Venäjästä ja Suomesta tuli oma valtio.

julistautua (1) ilmoittaa, että on jotakin. ”Julistautui itsenäiseksi” tarkoittaa, että maa ilmoitti julkisesti, että se on itsenäinen.

kansa, kansan, kansaa tietyn maan tai alueen ihmiset tai ihmiset, jotka kuuluvat yhteen ja ovat samanlaisia niin että muodostavat kansan, jolla on yhteisiä piirteitä.

laajentua (1) tulla isommaksi

liittoutua (1) sopia, että tekee jotakin yhdessä. Esimerkiksi sodassa ne maat, jotka ovat liittoutuneet keskenään, auttavat toisiaan sodassa.

liittovaltio, -valtion, -valtiota (yhdyssana: liitto + valtio) maa, joka muodostuu (→ muodostua) eli koostuu osavaltioista eli pienemmistä osista, jotka päättävät joistakin asioistaan itse

osavaltio, -valtion, -valtiota (yhdyssana: osa + valtio) liittovaltion (→ liittovaltio) osa, joka päättää joistakin asioistaan itse. Yhdysvalloissa on nykyään 50 osavaltiota.

rannikko, rannikon, rannikkoa mantereen se osa, joka koskee mereen, ranta-alue

reservaatti, reservaatin, reservaattia tarkasti rajattu alue, jolla intiaanit pakotettiin asumaan.

siirtokunta, siirtokunnan, siirtokuntaa (yhdyssana: siirto + kunta) omasta maasta johonkin toiseen maahan perustettu paikka, kaupunki tai kylä

sisämaa, sisämaan, sisämaata se osa mantereesta (→ manner), joka ei ole lähellä merta. Rannikon (→ rannikko) vastakohta.

tauti, taudin, tautia sairaus. Jos ihmisellä on jokin tauti, hän on sairas eli kipeä. Esimerkiksi flunssa on tauti.

uudistila, -tilan, -tilaa maatila, joka on tehty paikkaan, jossa ei ole aikaisemmin ollut maatilaa

valloittaa (1) tehdä valloitus eli ottaa itselleen jokin maa-alue

vero, veron, veroa raha, joka maksetaan esimerkiksi palkasta valtiolle eli maalle. Myös tavarassa voi olla vero, eli kun ostaja maksaa tavarasta, osa rahasta menee valtiolle eli maalle.

yhteenotto, yhteenoton, yhteenottoa (verbi ottaa (1) yhteen) kun ihmiset esimerkiksi alkavat tapella, se on yhteenotto

3.2 Eurooppalaisten tulo Amerikkaan tuhosi alkuperäiskansoja

Amerikan alkuperäiskansat, joista käytetään myös nimeä ”intiaani”, eivät olleet yksi **kansa**. Heitä oli paljon eri **heimoja**, kieliä ja kulttuureita. On arveltu, että 1500-luvulla alkuperäiskansojen ihmisiä oli Pohjois-Amerikassa noin viisi miljoonaa. Osa alkuperäiskansoista viljeli maata, osa **vaelsi** paikasta toiseen, **metsästi** ja **keräili**. Myös alkuperäiskansojen uskonnot liittyivät luontoon.

Eurooppalaiset alkoivat muuttaa Amerikkaan 1500-luvulla. Pieniä **kyliä** rakennettiin **rannikolle**. Kun ihmisiä muutti **kyliin** enemmän, kyliä alettiin sanoa **siirtokunniksi**. Iso-Britannia **hallitsi** montaa Pohjois-Amerikan **siirtokuntaa**.

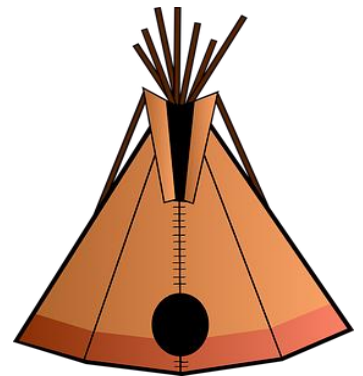
Aluksi **alkuperäiskansat** ja eurooppalaiset elivät ilman riitoja. He ostivat ja myivät **turkiksia** ja muita tärkeitä tavaroita. Kun eurooppalaisia muutti lisää Amerikkaan, he alkoivat siirtyä **rannikolta sisämaahan**. Alkuperäiskansat joutuivat siirtymään eurooppalaisten tieltä, mikä aiheutti **väkivaltaisia yhteenottoja**.

Esimerkki: Intiaani-sanan käyttö

Sana ”intiaani” on nimi, jonka Kolumbus antoi Amerikan ihmisille. Erityisesti Yhdysvalloissa ja Kanadassa nimeä ei enää kaikkien mielestä ole sopivaa käyttää ihmisistä, jotka asuivat Amerikassa ennen eurooppalaisia. Asiasta kiistellään tällä hetkellä paljon. Yksi suomenkielinen vaihtoehto on nimi **alkuperäiskansa**.

Intiaani-sana on eurooppalaisten antama nimi. Amerikassa asui ennen eurooppalaisia paljon erilaisia kansoja, joita on vaikea nimittää vain yhdellä sanalla. Sana **alkuperäiskansat** kuvaakin paremmin sitä, että Amerikassa asui monia erilaisia kansoja.

Usein sana ”intiaani” liittyy myös sellaiseen hahmoon, joita näkee sarjakuvissa ja vanhoissa elokuvissa. Tällaisia intiaaneja ei ole ollut koskaan oikeasti olemassa, vaan he ovat mielikuvitushahmoja, joissa on piirteitä monista eri intiaaniheimoista. Esimerkiksi läheskään kaikki alkuperäiskansojen heimot eivät asuneet tiipimajoissa, tehneet totemipaaluja tai käyttäneet sulkapäähinettä.

Ylempi kuva esittää tiippiä, eli majaa.

Viereinen kuva on esimerkki siitä, miten sarjakuvissa intiaaneja kuvataan. Kuva ei esitä oikeaa heimon jäsentä, vaan muiden mielikuvaa intiaanista.

Kuvat: Open-Clipart-Vectors/Pixabay

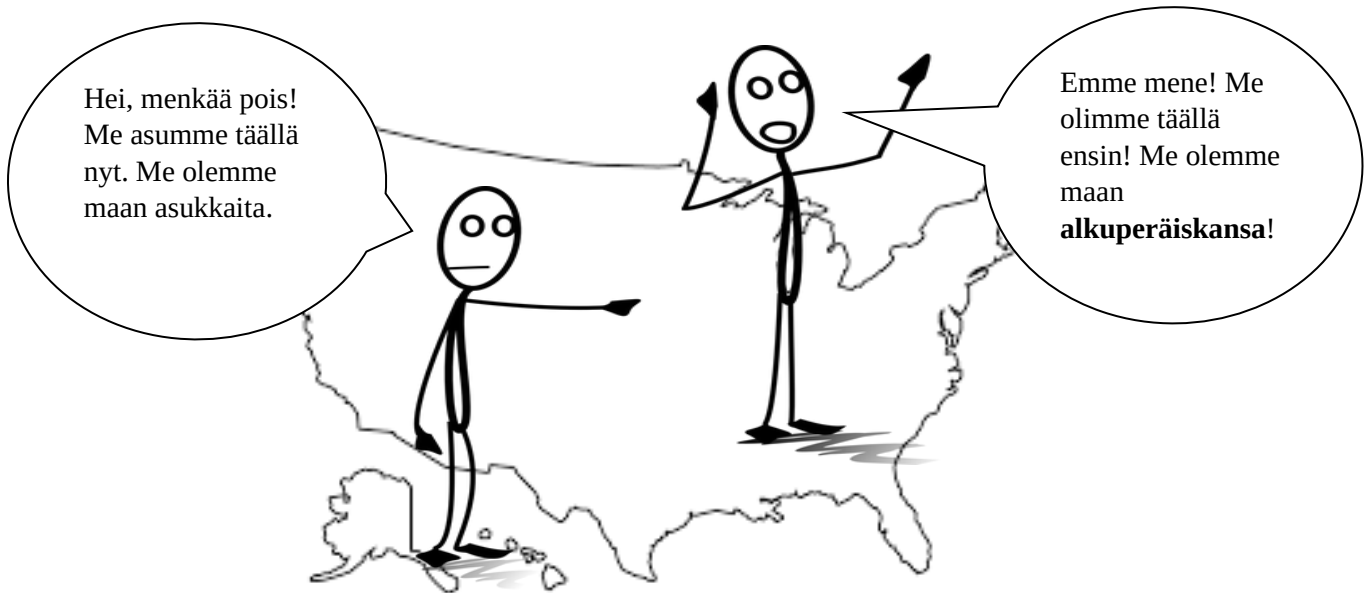

Vaikka eurooppalaiset ovat usein pitäneet muiden kulttuureja huonompina ja tuhonneet niitä, alkuperäiskansojen kulttuureja käytetään usein hyväksi viihteessä ja mainoksissa. Sitä, kun yritetään hyötyä esimerkiksi alkuperäiskansan kulttuureista ja tehdä sillä rahaa, kutsutaan nimellä **kulttuurinen omiminen**.

Kuvassa on jääkiekkoilija Patrik Sharp. Sharp pelaa jääkiekkoa joukkueessa, jonka nimi on Chicago Blackhawks.

Joukkueen paidassa on intiaanin kuva. Joukkueessa on pelannut myös alkuperäiskansojen edustajia, mutta suurin osa pelaajista ei kuulu alkuperäiskansaan. Chicagon alkuperäiskansojen keskus, eli American Indian Center of Chicago, ei pidä siitä, että joukkueella on intiaanin kuva logona.

Sana **alkuperäiskansa** tarkoittaa kansaa, joka on asunut jollakin alueella ennen kuin sinne on tullut muita ihmisiä, jotka ovat perustaneet alueelle oman maan eli valtion. Kun puhutaan alkuperäiskansasta, tarkoitetaan ihmisiä, joiden maat on viety, koska alueelle on haluttu perustaa valtio. Sana alkuperäiskansa kertoo siis myös siitä, että joku on vienyt kansalta maata ja muutenkin kohdellut kansaa huonosti.

Kun puhutaan ihmisistä, jotka ovat asuneet alueella ensin, mutta joilla on esimerkiksi oma valtio, käytetään sanaa **alkuperäisväestö**. Esimerkiksi islantilaiset ovat Islannin alkuperäisväestöä.

Sivun kuvat: Pixabay

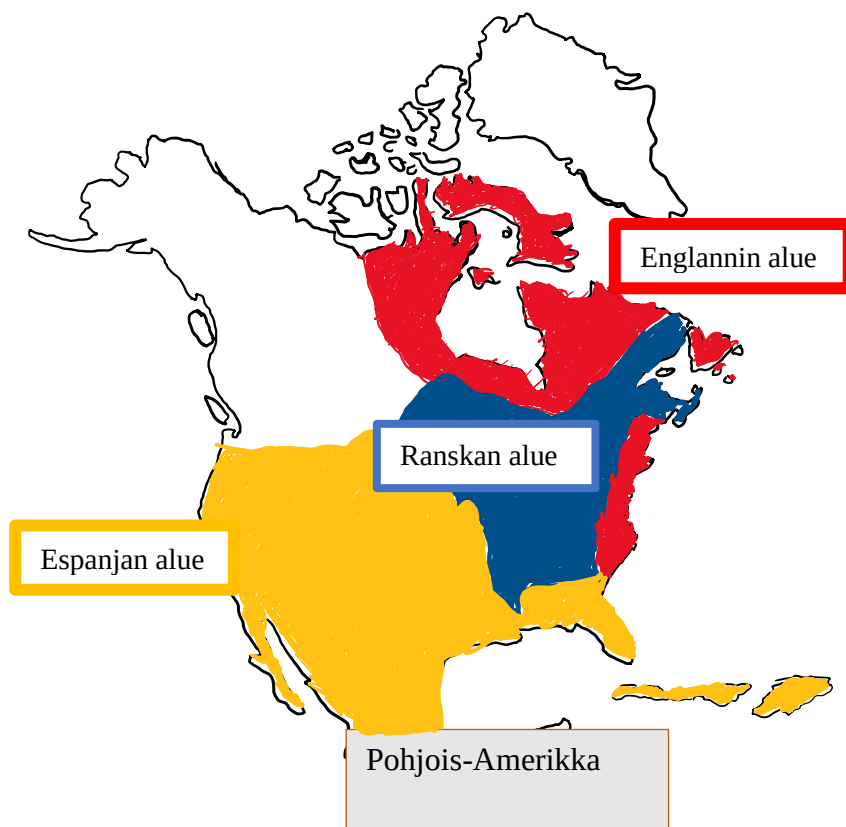
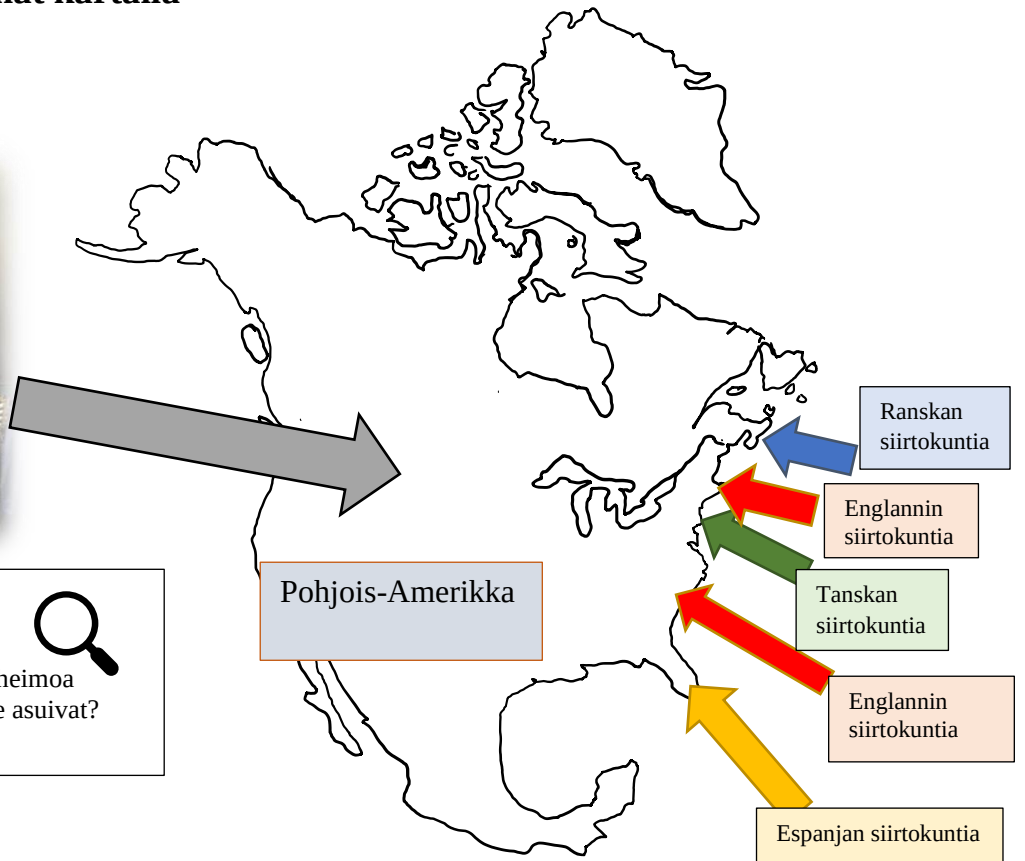
Esimerkki: Siirtokunnat kartalla

Pohjois-Amerikassa asui paljon alkuperäiskansojen heimoja.

Ota selvää siitä, kuinka monta eri heimoa Pohjois-Amerikassa asui. Missä he asuivat? Piirrä heimojen alueet kartalle.

Siirtokunnat kasvoivat isommiksi, kun lisää ihmisiä muutti niihin.

Ihmiset muuttivat Euroopasta Amerikkaan, koska he ajattelivat, että elämä Amerikassa olisi helpompaa.

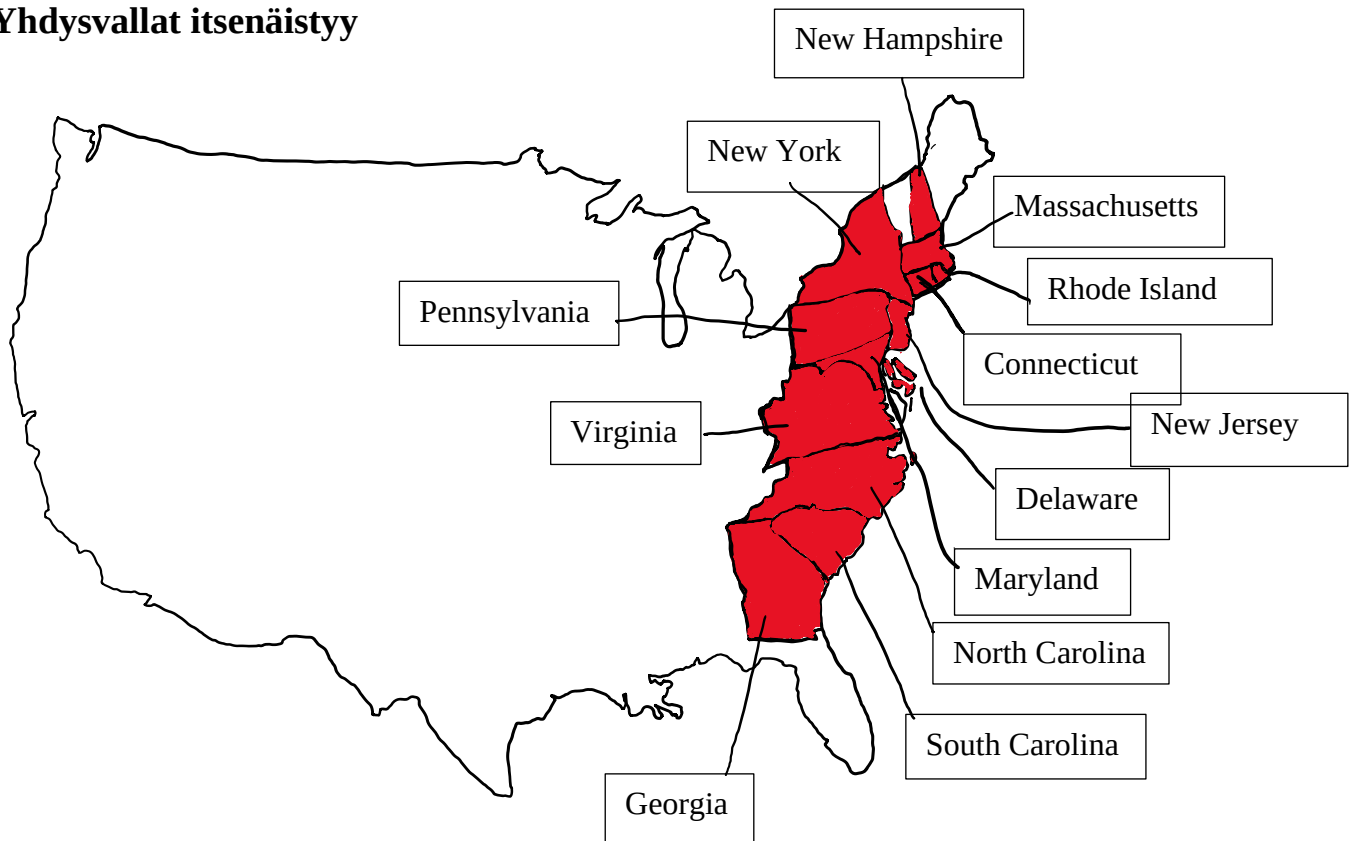
Uudet asukkaat halusivat, että alkuperäiskansat muuttaisivat pois, jotta uudet asukkaat saisivat alkuperäiskansojen maat.

Lopulta Englanti, Ranska ja Espanja omistivat isoja alueita Amerikasta.

Eurooppalaiset eivät taistelleet alkuperäiskansoja vastaan vain aseiden avulla. Euroopassa oli sellaisia tauteja, joita Amerikassa ei ollut. Kun eurooppalaiset muuttivat Amerikkaan, he veivät mukanaan myös näitä eurooppalaisia tauteja. Esimerkiksi isorokko oli vakava tauti. Jos sairasti taudin kerran, tautia ei voinut saada uudelleen. Alkuperäiskansoilla ei ollut suojaa tautia vastaan. Jos isorokko pääsi alkuperäiskansan kylään, se tappoi jopa puolet kylän ihmisistä.

Siirtokunnat kasvoivat, ja niistä syntyi lopulta Yhdysvallat. Siirtokunnat kasvoivat Pohjois-Amerikassa isoiksi 1600–1700-luvuilla. Näiden siirtokuntien piti maksaa veroa Isolle-Britannialle. Verojen maksu suututti siirtokuntia niin paljon, että Pohjois-Amerikka julistautui omaksi valtioksi vuonna 1776.

Yhdysvallat itsenäistyy

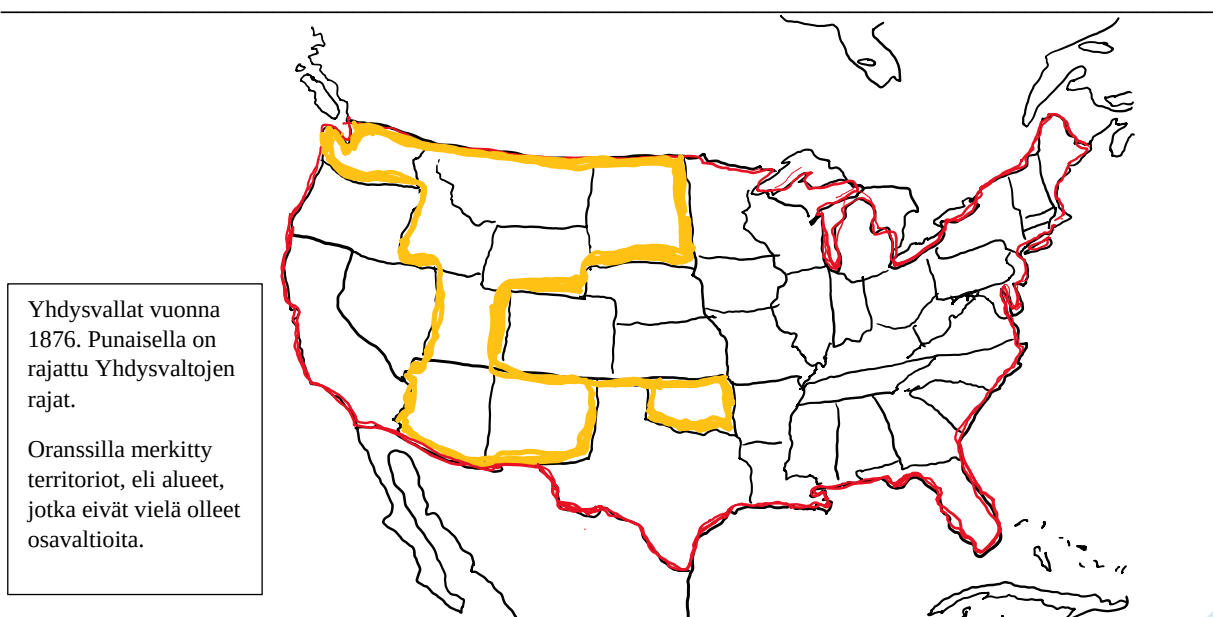
Karttaan on merkitty punaisella alue, jonka Englanti omisti Pohjois-Amerikassa. Alue oli jakaantunut kolmeentoista osavaltioon. Osavaltiot halusivat irtautua Englannista ja muodostaa itsenäisen maan. Osavaltiot aloittivat sodan Englantia vastaan vuonna 1775. Sota päättyi vuonna 1783 ja muut maat tunnustivat, että Yhdysvaltojen oli itsenäinen maa.

Yhdysvallat koostui osavaltioista. Kaikki osavaltiot olivat yhdessä liittovaltio. Jokainen osavaltio päätti itse omista asioistaan. Koko Yhdysvaltojen eli liittovaltion yhteisistä asioista päätettiin ryhmässä, jonka nimi oli kongressi. Yhdysvaltoja johti presidentti, jolle annettiin paljon valtaa.

Iso-Britannia ei pitänyt siitä, että Yhdysvallat itsenäistyi. Alkoi pitkä sota brittien ja yhdysvaltalaisien välillä. Sodassa oli mukana myös alkuperäiskansoja. Brittiläiset liittoutuivat Irokeesi-heimon kanssa. Britit ja irokeesit kävivät sotaa yhdysvaltalaisia vastaan, mutta hävisivät sodan. Yhdysvaltalaiset polttivat irokeesien kyliä kostoksi ja ottivat Appalakkien vuoriston läntisen alueen Yhdysvaltoihin.

Yhdysvallat alkoi laajentua. Se osti maata muilta alueilta ja valloitti alueita sotimalla. Reuna-alueilla perustettiin uusia maatiloja ja samalla vietiin elintilaa sekä maata alkuperäiskansoilta. Uusia maatiloja sanottiin uudistiloiksi. Monesti elämä uudistiloilla oli väkivaltaista ja raskasta. Kun poliisia ei ollut, jokainen huolehti itse omasta turvallisuudestaan.

Alkuperäiskansat taistelivat elintilastaan niin pitkään kuin se oli mahdollista. Alkuperäiskansojen ja Yhdysvaltojen armeijan välillä sodittiin monta sataa taistelua. Sotia kutsutaan toisinaan yleisesti intiaanisodiksi. Erityisesti sioux- ja chyenne- heimojen alkuperäiskansat taistelivat kovasti omien alueidensa puolesta. Yhdysvaltojen armeijan aseet olivat tehokkaita, eivätkä heimot voineet mitään ylivoimalle. Ne alkuperäiskansat, joita vielä oli, suljettiin reservaatteihin, eli pienille eristetyille alueille. Reservaatit tehtiin maalle, joka ei ollut tärkeää yhdysvaltalaisille. Reservateissa alkuperäiskansat eivät voineet elää kuten olivat ennen eläneet.

Kappale 3.3, avainsanat

alempiarvoinen, alempiarvoisen, alempiarvoista sellainen, jolla on vähemmän arvoa, joka ei ole yhtä arvokas tai tärkeä kuin muut

epätasa-arvo, -arvon, arvoa (yhdyssana: epä- + tasa-arvo) se, että ihmiset eivät ole tasa-arvoisia eli ihmisiä ei kohdella samalla lailla ja heillä ei ole samoja oikeuksia ja mahdollisuuksia

häpeällinen, häpeällisen, häpeällistä nolo, hävettävä asia. Asia, josta ei haluaisi puhua tai jota ei haluaisi näyttää muille.

itsenäisesti itse, ilman muiden apua, neuvoja tai sääntöjä

kansalaisoikeus, -oikeuden, -oikeutta (yhdyssana: kansalainen + oikeus) se, mitä jonkin maan eli valtion jäsen saa tehdä. Esimerkiksi äänestäminen on monissa maissa kansalaisoikeus.

kauppasaarto, -saarron, -saartoa (yhdyssana: kauppa + saarto) se, että jonkin maan kanssa ei käydä kauppaa eli sille ei myydä eikä siltä osteta tavaroita

kolmiokauppa, -kaupan, -kauppaa (yhdyssana: kolmio + kauppa) tässä yhteydessä: kolmen eri osapuolen (→ osapuoli) kaupankäynti eli ostaminen ja myyminen

konfederaatio, konfederaation, konfederaatiota valtio eli maa, jonka Yhdysvaltojen etelän osavaltiot perustivat. Konfederaatio oli toinen → osapuoli Yhdysvaltojen → sisällissodassa.

orja, orjan, orjaa ihminen, joka tekee työtä toiselle ihmiselle ilman palkkaa. Usein orjat ovat toisen ihmisen omaisuutta eli toinen ihminen omistaa orjan.

orjakauppias, -kauppiaan, -kauppiasta (yhdyssana: orja + kauppias) ihminen, joka myy orjia

orjuus, orjuuden, orjuutta orjien pitäminen ja käyttäminen

osapuoli, osapuolen, osapuolta toisiaan vastaan olevat sodan tai muun tapahtuman eri osat.

osavaltio, -valtion, valtiota (yhdyssana: osa + valtio) liittovaltion (→ liittovaltio) osa, joka päättää joistakin asioistaan itse. Yhdysvalloissa on nykyään 50 osavaltiota.

plantaasi, plantaasin, plantaasia todella iso maatila, jossa kasvatetaan yleensä vain yhtä kasvia

sisällissota, -sodan, -sotaa (yhdyssana: sisällis- + sota): sota, joka on jonkin maan sisällä. Sisällissodassa maa ei taistele toista maata vastaan, vaan maan ihmiset taistelevat toisiaan vastaan.

tullimaksu, -maksun, -maksua (yhdyssana: tulli + maksu) tässä yhteydessä: raha, joka pitää maksaa tavaroista, jotka tuodaan maahan muista maista

3.3 Yhdysvaltojen sisällissodan osapuolina olivat pohjoisen ja etelän osavaltiot

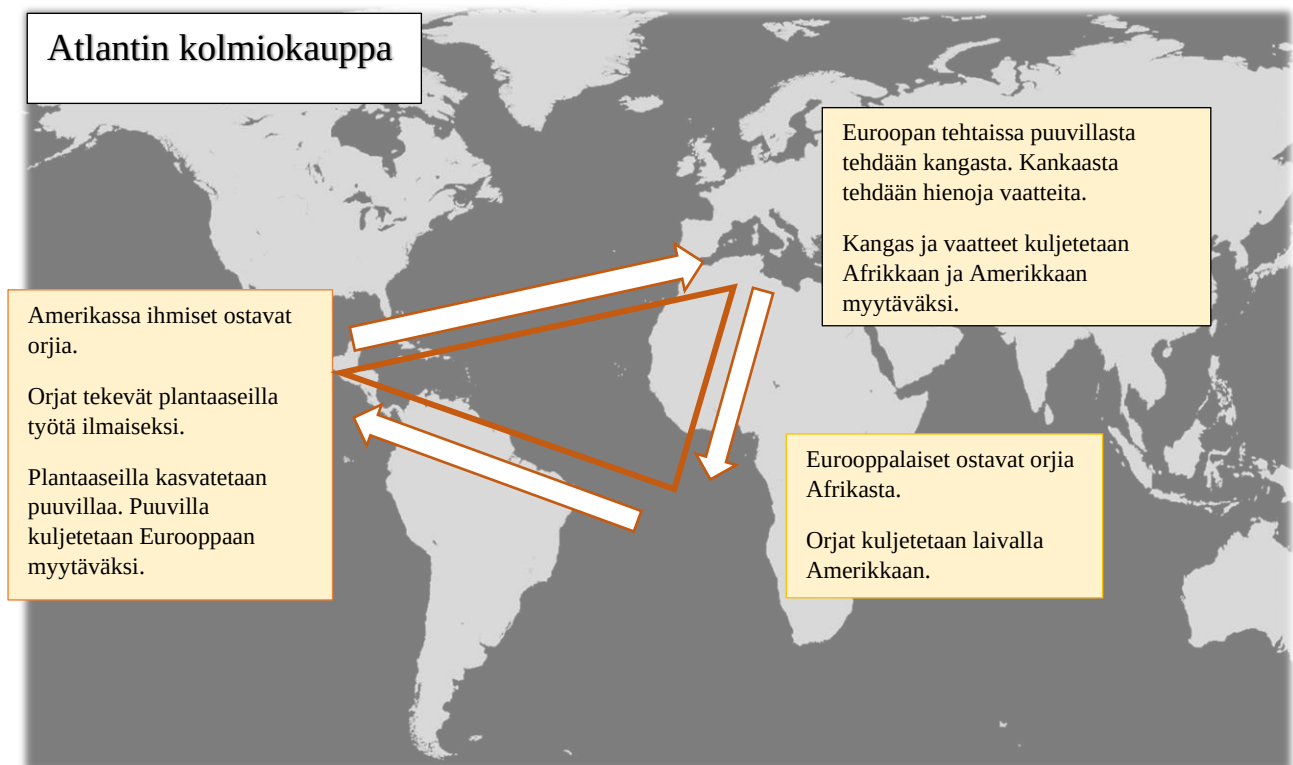
Yhdysvaltojen eteläosissa käytettiin orjia suurilla maatiloilla. Moni maatila kasvatti puuvillaa. Näitä maatiloja sanottiin plantaaseiksi. Plantaasit olivat suuria, ja ne tarvitsivat paljon ihmisiä tekemään työtä. Koska työtä oli niin paljon, palkan maksaminen kaikille työntekijöille olisi ollut kallista. Sen vuoksi Afrikasta tuotiin Yhdysvaltoihin ihmisiä orjiksi.

Orjia ei kohdeltu kuten muita ihmisiä. Orjia ostettiin Afrikasta ja heidät vietiin laivoilla Yhdysvaltoihin. Osa orjista kuoli jo matkalla. Ne, jotka selvisivät matkasta, myytiin Yhdysvalloissa maatiloille ja muihin töihin. Orjat eivät saaneet palkkaa työstään, ja he olivat omistajan omaisuutta. Orjen ruoka ja olosuhteet olivat huonoja. Perheitä hajosi, kun lapset voitiin ostaa eri perheisiin kuin heidän vanhempansa.

Kuva on Auguste Francois Biardinin maalaus. Maalauksessa kuvataan orjakauppaa.

Orjakaupasta syntyi Euroopan, Yhdysvaltojen ja Afrikan välille niin kutsuttu **kolmiokauppa**: Eurooppalaiset ostivat orjia Afrikasta. Orjat myytiin Yhdysvaltoihin töihin. Eurooppalaiset kuljettivat Yhdysvalloista Eurooppaan puuvillaa, josta tehtaas tekivät kankaita. Kankailla ja öljyllä maksettiin taas orjat afrikkalaisille **orjakauppiaille**. Orjia myytiin Afrikassa jo ennen kuin eurooppalaiset alkoivat ostaa orjia. Monesti orjia myivät toiset afrikkalaiset, jotka olivat saaneet orjia sotien ja kaappauksien kautta sisämaasta.

Yhdysvalloissa orjuudesta ajateltiin kahdella tavalla: toiset puolustivat orjuutta ja toiset vastustivat sitä. Etelävaltiot perustelivat orjuutta sillä, että ne rikastuivat orjuuden avulla. Puuvillaa oli helppo myydä. Yhdysvaltojen rahoista suuri osa tuli siitä, että puuvillaa myytiin muihin maihin. Yhdysvaltalaiset ja eurooppalaiset eivät pitäneet afrikkalaisia yhtä arvokkaina kuin yhdysvaltalaisia tai eurooppalaisia. Koska eurooppalaiset pitivät afrikkalaisia **alempiarvoisina** ihmisinä, eurooppalaisten mielestä orjuus oli normaali asia.

Pohjoisen **osavaltiot** eivät tarvinneet orjia yhtä paljon kuin etelän osavaltiot. Pohjoisessa orjuutta pidettiin **häpeällisenä** asiana, ja siellä orjuus oli kielletty vuonna 1850. **Orjuudesta** tuli tärkeä kysymys **sisällissodassa**.

Yhdysvalloissa oltiin eri mieltä myös raha-asioista. Pohjoisen osavaltiot halusivat **tullimaksuja** eurooppalaisille **tuotteille**. Jos tullimaksuja perittäisiin, eurooppalaisista tavaroista tulisi kalliimpia. Jos yhdysvaltalaiset **tuotteet** olisivat halvempia kuin eurooppalaiset, niitä myytäisiin enemmän kuin eurooppalaisia **tuotteita**. Etelän osavaltiot eivät halunneet tullimaksuja, sillä he tarvitsivat tuotteita Euroopasta.

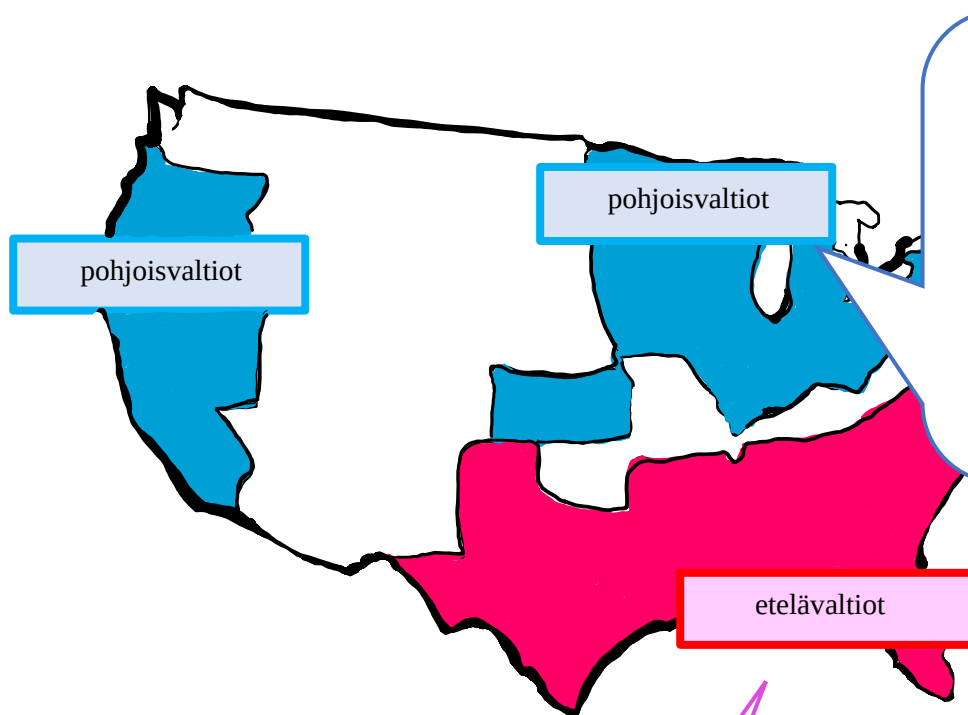
Osavaltiot olivat niin eri mieltä monista asioista, että Yhdysvallat **jakautui** kahteen osaan. Osavaltiot olivat myös eri mieltä siitä, kuinka **itsenäisesti** osavaltiot saisivat päättää omista asioistaan. 1860 Yhdysvaltain presidentiksi valittiin Abraham Lincoln, joka halusi **kieltää orjuuden**. Etelän osavaltiot halusivat erota Yhdysvalloista. Ne perustivat oman valtion, jonka nimi oli Amerikan **konfederaatio**.

Yhdysvaltojen sisällissota oli vuosina 1861–1865. Sodan **osapuolina** olivat pohjoisen ja etelän osavaltiot. Euroopan maat eivät halunneet **tukea** etelän konfederaatiota, joten etelävaltiot eivät saaneet **aseita** eivätkä muita **kauppataavaroita**. Etelä joutui **kauppasaartoon**, joka teki etelän heikommaksi. Lopulta pohjoinen voitti.

Sisällissodan jälkeen etelän ja pohjoisen välit olivat huonot. Sodassa oli kuollut noin 600 000 ihmistä. Etelässä **oli tuhoutunut** paljon rakennuksia ja puuvillaplantaasien omistajat olivat köyhiä. Presidentti Lincoln yritti **sovitella** etelän ja pohjoisen **välejä**, mutta hänet **murhattiin**.

Vaikka etelän ja pohjoisen **välit** olivat huonot, orjuus kuitenkin lopetettiin Yhdysvalloista. **Tasa-arvoisiksi** mustat ja valkoiset ihmiset eivät kuitenkaan tulleet. Mustat asuivat omilla alueillaan ja kävivät omia koulujaan. Mustat ihmiset saivat täydet **kansalaisoikeudet** vasta 1960-luvulla, mutta **epätasa-arvo** jatkui silti. Mustien ja valkoisten ihmisten välinen epätasa-arvo on yhä ongelma Yhdysvalloissa.

Esimerkki: Yhdysvaltojen sisällissota

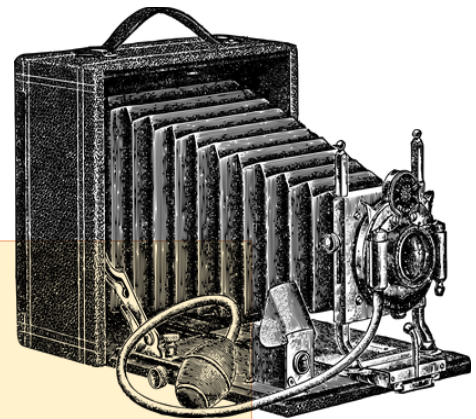

Pohjoinen (unioni):

- Ei orjuudelle! Olemme teollistunut yhteiskunta: emme tarvitse orjia.
- Tullit kauppatavaroiden suojaksi! Ulkomaisten tavaroiden pitää olla kalliimpia kuin kotimaisten.

Etelä (konfедераatio):

- Kyllä orjuudelle! Me elämme maataloudesta: tarvitsemme orjia.
- Ei tullessa! Ulkomaiset tavarat eivät saa olla kalliimpia! Me tarvitsemme niitä!

Sisällissota 1861–1865

- Molemmat kilpailivat lännen alueista.
- Molemmat ajattelivat vain omaa etua ja halusivat rikastua.
- Sota alkoi, kun Abraham Lincoln valittiin presidentiksi vuonna 1860
- Noin 600 000 ihmistä kuoli sodassa.
- Kamera oli keksitty. Sota oli maailman ensimmäinen sota, josta otettiin valokuvia.
- Sodassa käytettiin uusia aseita, kuten konekivääreitä ja sukellusveneitä.
- Pohjoisvaltiot voittivat sodan muun muassa, koska heillä oli parempia aseita ja enemmän rautateitä.
- Etelävaltiot poistivat orjuuden, mutta entisiä orjia ei silti kohdeltu hyvin.

Luku 3.4, avainsanat

luonnonvarat, -varojen, -varoja (yhdyssana: luonnon + varat) aineet, joita saadaan luonnosta ja joita myymällä saa rahaa tai joista voidaan tehdä tavaroita. Esimerkiksi öljy ja metallit ovat luonnonvaroja.

monopoli, monopolin, monopolia tilanne, jossa yritys hallitsee kokonaan jonkin alan myyntiä ja sillä ei ole kilpailijoita.

perusti yrityksen perustaa (1) tässä yhteydessä: aloittaa jotakin **yrityksen** → **yritys** tässä yhteydessä: synonyymi firma. Yrityksessä ihminen myy jotakin (esimerkiksi tavaroita tai työtään) ja siitä rahaa muilta. Esimerkiksi ”hän perusti siivousyrityksen” tarkoittaa, että hän siivoaa tai palkkaa ihmisiä siivoamaan ja saa siivouksen kohteelta rahaa. Esimerkiksi oman kioskin aloittaminen on yrityksen perustamista.

rikastua (1) tulla rikkaammaksi eli saada enemmän rahaa

siirtolainen, siirtolaisen, siirtolaista ihminen, joka on muuttanut toiseen maahan niin, että aikoo asua siellä pysyvästi.

sisällissota, -sodan, -sotaa (yhdyssana: sisällis- + sota): sota, joka on jonkin maan sisällä. Sisällissodassa maa ei taistele toista maata vastaan, vaan maan ihmiset taistelevat toisiaan vastaan.

väkiluku, -luvun, -lukua se, kuinka paljon jossakin, esimerkiksi maassa tai kaupungissa on ihmisiä. Esimerkiksi Suomen väkiluku on yli viisi miljoonaa.

3.4 Yhdysvallat kasvoi nopeasti sisällissodan jälkeen

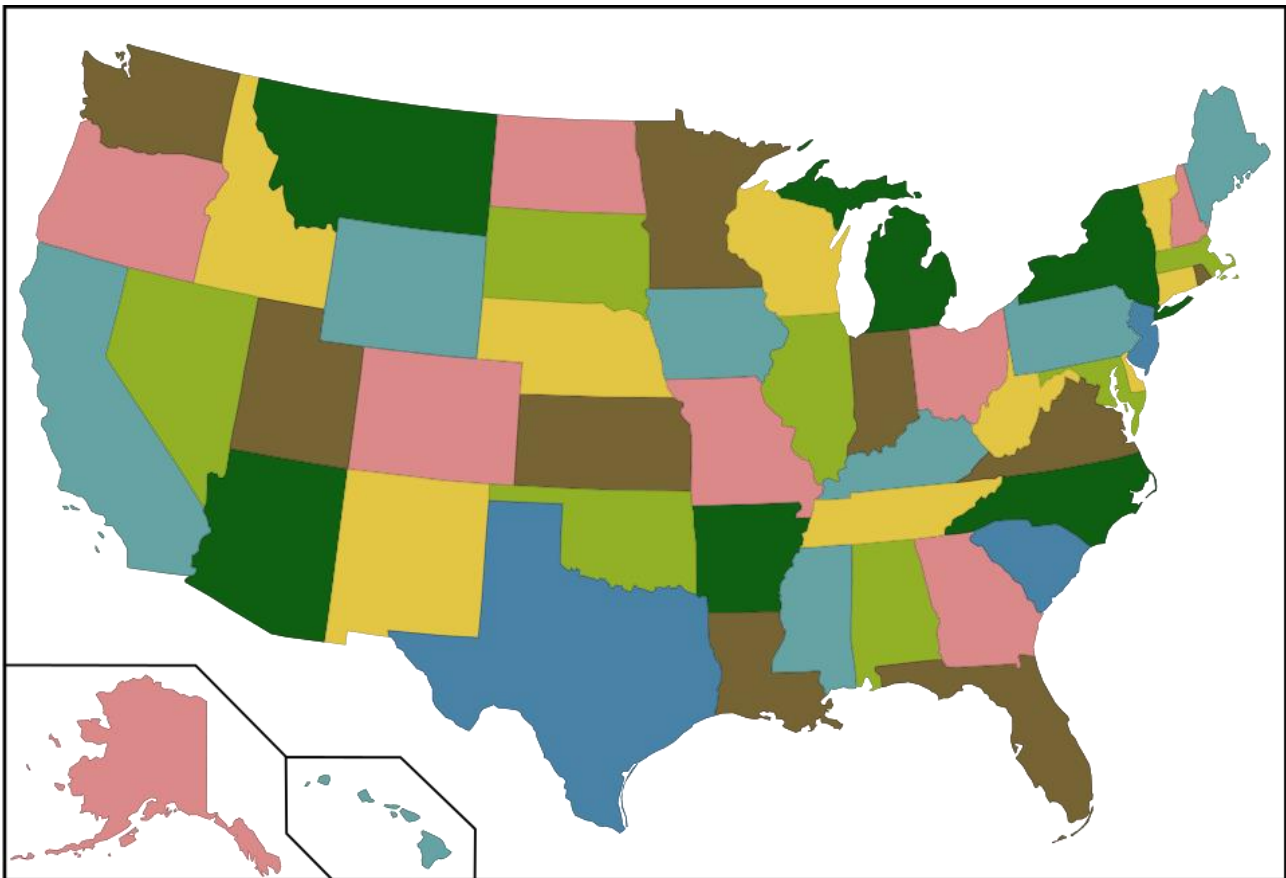
Vaikka Yhdysvallat oli sisällissodan jälkeen köyhä, maa alkoi pian rikastua. Yhdysvalloilla oli paljon öljyä, puuta ja kultaa. Nämä luonnonvarat tekivät maasta rikkaan. Rautateitä ja taloja rakennettiin. Rakentamiseen tarvittiin työntekijöitä, ja näin ihmiset saivat töitä. Työstä maksettiin palkkaa, ja ihmiset pystyivät elättämään perheensä.

Yhdysvaltoihin tuli lisää ihmisiä työn vuoksi. Työtä oli paljon, eivätkä Amerikan ihmiset pystyneet tekemään sitä kaikkea. Euroopassa töitä ei ollut yhtä paljon, ja monet muuttivat Yhdysvaltoihin työn vuoksi. Heitä sanottiin **siirtolaisiksi**. Siirtolaisten vuoksi Yhdysvaltoihin tuli lisää ihmisiä eli Yhdysvaltojen **väkiluku** kasvoi.

Yrittäjyyttä pidettiin tärkeänä, joten moni **perusti yrityksen**. Jotkut ihmiset yhdistivät rahansa ja muodostivat osakeyhtiöitä. Näin syntyi isompia yrityksiä, jossa oli monta omistajaa. Jotkut yhdysvaltalaiset yritykset kasvoivat niin suuriksi, että niillä ei ollut kilpailijoita. Koska he olivat ainoita alan yrittäjiä, he pystyivät itse päättämään, paljonko heidän tuotteensa maksoivat. Tällaista yrityksen asemaa sanotaan **monopoliksi**.

Koska Yhdysvalloilla oli yrityksiä, joilla meni hyvin, siirtolaisia työvoimaksi ja luonnonvaroja, siitä kasvoi nopeasti maailman rikkain valtio. Yhdysvallat tuotti paljon erilaisia tuotteita, joita vietiin muualle maailmaan myytäväksi, ja Yhdysvallat rikastui.

Yhdysvallat koostuu 50 osavaltiosta. Kuinka monen nimen tiedät?

Tekstin oikeudet:

Hissu -historiaa ja suomea, Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

Lisenssin tiedot: Hissu-historiaa ja suomea, jonka tekijät ovat Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio, on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Eikaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen

Lähteet

kirjat

Hanska, Jussi ym: **Memo 7**. Edita 2019.

Hämäläinen, Einariina ym: **Forum 7 Historia**. Otava 2011

Kohi, Antti ym: **Forum I, Ihminen ympäristön ja yhteiskuntien muutoksessa**. Otava 2016.

Kohi, Antti ym: **Forum II, Kansainväliset suhteet**. Otava 2016.

Rinta-Aho, Harri ym: **Historian tuulet 7-8**. Otava 2003.

internetlähteet

Jussi Koponen 2018: Alkuperäiskansat modernissa maailmassa. Antroblogi. Osoitteessa:
<https://antroblogi.fi/2018/02/alkuperaiskansat-modernissa-maailmassa/>

Viitattu 31.10.2019

kuvien tiedot

Kansilehti

lippu: Pixabay, geralt

alkuperäisväestö: Wikipedia, Bannock.jpg,

Sivu 2,

kartta: Pixabay, ractapopulous. Merkinnät Sofia Hyötyläinen

Sivu 3,

kompassi: Pixnio, Bicanski

Kolumbus: Wikipedia.org, Sebastiano del Piombo, Metropolitan Museum of Art

Sivu 4,

kruunu: Pixabay, GDJ

laiva: Pixabay, Gellinger

Kolumbus: Sofia Hyötyläinen

Sivu 5,

Kartat: Sofia Hyötyläinen

Sivu 10,

Alkuperäisasukas: Pixabay, 12019

Kartat: Sofia Hyötyläinen

Sivut 10, 11 ja 12,

Kartat: Sofia Hyötyläinen

Sivu 14,

Maalaus: Wikimedia Commons, The Slave Trade by Auguste Francois Biard

Sivu 15,

Kartta: Pixabay, Prawny (muokattu, merkinnät kartan päälle: Sofia Hyötyläinen)

Sivu 17,

Kartta: Sofia Hyötyläinen

Kamera: Pixabay, GDJ

Sivu 19,

Kartta: Wikimedia Commons